

FIGYELŐ
SZOLGÁLAT

ISMERTETÉSEK

681.3:347.771/47/

MAMIOFA, I.E.:

Praktika ohranü izobretenij, odnoszjascsihszja k szposzobam polucsenija, pereobrazovanija i peredacsi informacii /Információ átvételére, átalakítására és átadására vonatkozó találmányok jogvédelme a gyakorlatban.

Leningrad, Leningradszkij Dom Naucsno-Tehnicseszkoj Propagandü, 1970. 32 p.

E broszura - amint arra az előszóban KISZELEV rámutat - a szovjet irodalomban az első komoly kísérlet az informatika tárgykörébe tartozó szovjet találmányokkal kapcsolatos joggyakorlat ismertetésére.

A szovjet találmányi jog jelentős eltérést mutat számos más ország - és így Magyarország joggyakorlatától is. A Szovjetunióban ugyanis a találmányok jogi oltalmának fő formája a szerzői tanusítvány és nem a szabadalom.

A jogi oltalom formájában való eltérés azonban a vizsgált kérdés szempontjából elhanyagolható: a gyakorlatban az informatika tárgykörébe tartozó szovjet találmányokra vonatkozóan adott szerzői tanusítványok, valamint az azonos tárgyú találmányokra a kapitalista országokban adott szabadalmak engedélyezése lényegében azonos szempontok szerint történik.

A broszura első fejezete Az informatika tárgykörébe tartozó találmányok jogvédelmével kapcsolatos alapvető rendelkezések címet viseli. Bevezetésül megemlékezik arról, hogy a hatályos szovjet jog szerint nem adható ki szerzői tanusítvány többek között

"skálákra, grafikonokra, nomogramokra, egyezményes jelekre, táblázatokra, szabályzatokra, számításokra és számítási formulákra, kódokra, logikai sémákra, szabályok felállítására vonatkozó szintézisekre /matematikai összefüggések/;

olyan módszerekre és eljárásokra, amelyek matematikai számításokra, rendszerezésre és szervezésre, programozási módszerekre vonatkoz-

nak stb." /A találmányi bejelentések alakításáról szóló E3-2-67 utasítás 2.06 pontja, valamint az E3-1-67 utasítás 5. pontja/.

A szovjet jog e tiltó rendelkezéseivel a szerző azt a tényt állítja szembe, hogy műszaki eredményt számos esetben nemcsak hagyományos konstrukciós eljárással, hanem a jogi ortalomból kizárt matematikai módszerek alkalmazásával is el lehet érni. Így például a távirókábel átbocsátó képessége növelhető nagyobb sebességű távirókészülékkel, de növelhető más módon is, nevezetesen tökéletesebb kódrendszer alkalmazásával.

Komoly gyakorlati nehézséget jelent az információk átvételére, átalakítására és átadására vonatkozó találmányok jogvédelme vonatkozásában, hogy az ilyen tárgyú találmányok rendszerint matematikai és logikai műveleteken alapulnak /összeadás, szorzás, egyenletek/ és így elvontan, információ formájában jelentkeznek, nem materializálhatók. Annak ellenére, hogy egyetlen szovjet jogszabály sem teszi a találmány jogi ortalomnak feltételévé, hogy a találmányi gondolat materializálható legyen, mégis a Komitet patentov i izobretenij pri Szoveta Minisztrov SzSzsZR /Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Találmányi és Felfedezési Bizottság/ joggyakorlata, az e tárgyban hozott jogerős döntések alapján megállapítható, hogy az ilyen indokból történő elutasító határozatok a gyakorlatban sűrűn előfordulnak.

A második fejezet Információk átvételére irányuló találmányi bejelentések címet viseli. Olyan esetekben, ha a bejelentés tárgya információátvitel és a találmány fizikai, vegyi, energetikai eszközökkel megvalósítható /pl. az impulzátor alkatrészének mechanikus állítása vagy elektromos impulzusok/ a jogi ortalom nem vet fel problémát. Az ilyen találmányi bejelentések száma a Szovjetunióban magas, az 1965 elején bejelentett első ezer szerzői tanusítvány-kérelem közül 56 kérelem tárgya információátvitel volt, vagyis a bejelentések 5,6%-a.

Hasonlóképpen nem vet fel problémát az az eset, amikor az információ- és adatátvitelre vonatkozó találmánynak az említett fizikai /vegyi, energetikai/ műveletekkel együtt logikai, matematikai műveleti /összeadás, szorzás, logaritmus keresés/ jellemzői is vannak.

Más a helyzet azonban, ha a találmányi bejelentés tárgya az információ átvételének olyan módja, amely egyedül matematikai vagy logikai műveleteken alapszik. Az ilyen szabadalmi bejelentésekre a legtöbb országban megtagadják az ortalom, mivel az ilyen megoldást nem tekintik olyannak, amely iparilag megvalósítható. E vonatkozásban a szovjet joggyakorlatot illeti az elsőbbség abban a vonatkozásban, hogy az ilyen eljárásokra jogi ortalom biztosított.

Mégsem lehet azt állítani, hogy az ilyen bejelentésekre könnyű volna ortalom szereztetni. Igen gyakori az olyan típusú elutasítás, amelynek indokolása szerint "a bejelentő lényegében meghatározott matematikai összefüggésre kér védelmet, amire a hatályos előírások szerint nem lehet ortalom adni." - A szerző bírálja ezt a joggyakorlatot, mert nézete szerint az a fogalmak összekeverésének eredménye, pontosabban a szabadalmazhatóság fogalma téves értelmezésének következménye. A Találmányi és Felfedezési Bizottság gyakorlata nem egységes és

nem is egyértelmű az ilyen tárgyú találmányi bejelentések oltalmának elismerése kérdésében.

Az elektronikus és egyéb számítógépi, matematikai és logikai információk átalakítására vonatkozó találmányi bejelentések c. fejezet a találmányi bejelentések típusait három csoportba sorolva tárgyalja.

Az első csoportban azokról az információ átalakítására irányuló találmányi bejelentésekről történik megemlékezés, amelyek esetében a szabadalmazhatóság nem vet fel jogi problémát. Ezek az olyan bejelentések - mint amelyekről már szóltunk - ahol is a bejelentő fizikai és energetikai hatásokkal éri el az információ átalakítását.

A második csoportba a számítási algoritmusok tartoznak, amelyek inkább tudományos felismerés jellegűek és ezért sem szabadalmi, sem szerzői tanusítványos oltalom tárgyát nem képezik. Ugyanakkor ezek között nem egy van, amely az emberi műveltség történetében kimagasló szerepet játszott. Ilyenek voltak a differenciálszámítás, EUKLIDÉSZ algoritmus.

A harmadik csoportba számítógépi programok tartoznak, amelyek jogi oltalma tekintetében a szovjet jog sem igenlő, sem nemleges választ nem ad. Gyakoriak az olyan algoritmusok, amelyek számítógépi technika segítségével hasznosíthatók, és amelyek ugyanakkor meghatározott műszaki hatást is eredményeznek.

A szerző számos példát hoz fel a szovjet gyakorlatból annak szemléltetésére, hogy a gépi vezérlés tárgykörébe tartozó, alapvetően új algoritmusok, ha azokban a műszaki elem kimutatható, jogi oltalmat nyerhetnek. Összehasonlításképpen említés történik arról is, hogy hasonló gyakorlatot folytat a Német Szövetségi Köztársaság, Nagy-Britannia, az Amerikai Egyesült Államok és Japán Szabadalmi Hivatala is.

Az ismertetett joggyakorlatra való tekintettel a szerző azt ajánlja, hogy a találmányi bejelentés tárja fel a feladat megoldásának műszaki jellegét, ismertesse a műszaki hatásokat: az információ átalakításának fizikai jellemzőit /villamos, fény stb./. Előnyös, ha a találmányi bejelentés példákat tartalmaz a megvalósítási módokra, többek között a rajzok szemléltetik, hogy miben áll a berendezés egyszerűsítése, vagy hogy egyébként a bejelentés szerinti eljárás alapján a készüléken milyen egyszerűsítések hajthatók végre, feltéve persze, hogy a bejelentés szerinti eljárás ilyen műszaki hatással jár.

A mondottak ellenére ebben a csoportban - minthogy a szovjet tételes jog sem igenlő, sem nemleges választ nem ad a jogi oltalom tekintetében - gyakoriak az oltalmat megtagadó, elutasító határozatok is. Ezek indokolása a leggyakrabban arra hivatkozik, hogy "matematikai elméletekre és műveletekre szerzői tanusítvány nem adható", vagy pedig más esetekben, hogy "vezérlési eljárásokra nem adható szerzői tanusítvány".

Az utolsó fejezet a Kódolásra és a kódolt információ átalakítására vonatkozó találmányi bejelentések címet viseli. Az olyan bejelentésekre, amelyek egyezményes jelzőrendszerek és kódok kidolgozá-

sára irányulnak, a hatályos szovjet jog alapján - mint már említettük - jogi oltalom nem adható, e vonatkozásban tehát a főszabály a szabadalmaztathatóság hiánya.

E tiltó szabály alól a szovjet gyakorlat két kivételt ismer:

ha a bejelentés szerinti kódolási eljárás fizikai /fizikai és energetikai/ műveletekkel kapcsolatos, pl. elektromos impulzusokon alapszik;

ha a bejelentés szerinti megoldási eljárásnak ilyen fizikai jellemzői nincsenek ugyan, de az logikai műveletekkel jellemezhető. Ez esetben a jogi oltalom jóval problematikusabb, néhány helytadó határozat azonban e vonatkozásban is található a szovjet gyakorlatban; pl. desiffválásra, kódok átvitelével kapcsolatos számelírás hibajavító kódjaira és más hasonló kódokra szerzői tanusítványt engedélyeztek.

Ezek az esetek azonban - mint arra a szerző ismételten rámutat - a szovjet joggyakorlat gazdagságát szemléltető kivételek csupán, a főszabályt a kódok létrehozásával és felhasználásával kapcsolatos megoldások jogi oltalma lehetőségének hiánya képezi. Az ilyen tárgyú találmányi bejelentések elutasításának indokolása ezért általában nem is az újdonság vagy a hasznos eredmény hiányára hivatkozik, hanem arra, hogy a kódolási eljárás jogi oltalma elvileg nem lehetséges.

Az ügyesen csoportosított és nagy hozzáértéssel feldolgozott, gazdag anyagot a szerző azzal a megjegyzéssel zárja, hogy a szovjet jog nem precedens-jog /mint amilyenek az amerikai vagy angol-szász rendszerű jogok - a ref. megjegyzése/, ezért céltalan az engedélyezési eljárás során a Találmányi és Felfedezési Bizottság más, hasonló ügyekben hozott döntéseire hivatkozni. Az eljárás során csak magára a bejelentésre támaszkodó és a bejelentésből származtatott érvek vezethetők sikerre a jogi oltalom megszerzése érdekében.

/Vida Sándor/

REFERÁTUMOK

KÖNYVEK

5/K/71

001/439//092/

A mult magyar tudósai.
Főszerk. Ortutay Gyula. 1-5.köt.
Bp. Akadémiai K. 1970.

A Magyar Tudományos Akadémia 1970-ben új tudománytörténeti sorozatot indított elhunyt nagyjaink emlékének megörökítésére. Az Akadémia elnökségét erre az elhatározásra többek között az a felismerés vezette, hogy egy-egy kiemelkedő tudós pályájának felvázolása, életművének ismerete bármely szaktudomány kifejlődésének tanulmányozásához, tudománytörténeti összefoglalásokhoz nélkülözhetetlen.

Az 1970-ben megindult sorozat első kötetében Körösi Csoma Sándor /1784-1842/ életművét méltatja KARA György. A híres magyar - székely orientalista 14 év megfeszített munkájával feltárta a tibeti nyelv rejtett világát és 1834-ben megjelent tibeti-angol szótárával és nyelvtanával hírnevet szerzett önmagának és nemzetének. Élete utolsó szakaszában az Ázsiai Társaság könyvtárosaként dolgozott Calcuttában és nyelvgyűjtő útján a Himalája hegyóriásai között érte utól a halál. Dardzsillingben márvány sírfelirat őrzi annak a magyar tudósnak emlékét, aki távol hazájától dolgozott hosszú évek során, "melyeket oly nélkülözések között töltött, minőket ember ritkán szenvedett, a tudományért való fáradhatatlan munkával."

Eötvös Lorándról /1848-1919/ MÁTRAINÉ ZEMPLÉN Jolán és EGYED László irtak. A kötet előszavában JÁNOSSY Lajos ismerteti EÖTVÖS jelentőségét és az Eötvös-féle törvénynek a modern fizikai felismerésre gyakorolt hatását. EÖTVÖS nevét a kapillaritás területén végzett vizsgálatai alapozták meg. Felismerte, hogy a folyadékok felületi feszültsége, a felületi energia változása arányos a hőmérséklet-változással. A fizikai irodalomban ezt ma is Eötvös-törvénynek nevezik. Tudományos munkásságának másik alapvető eredménye az Eötvös-inga megszerkesztése, amellyel a földi nehézségi erő változásait addig szinte elképzelhetetlen pontossággal mérte. Az Eötvös-inga számos gyakorlati alkalmazása közül érdemes megemlíteni, hogy pl. segítségével találták meg a zalai olajmezőt is. Gravitációs vizsgálatok terén nevéhez fűződik az ún. Eötvös-hatás kimutatása, mely szerint a nyugatról keletre mozgó testek könnyebbek, mint a keletről nyugatra mozgók.

A sorozat harmadik kötetében Korányi Sándor /1866-1944/, a kiváló belgyógyász életét örökíti meg a Korányi-iskola tagja, MAGYARI Imre orvosprofesszor. KORÁNYI Sándor a Korányi-klinika alapítójának, KORÁNYI Frigyesnek a fia, aki nagyszertű apjának mindenben méltó követője volt. Tudományos eredménye annak az új vesepatológiának megteremtése, amely a fiziko-kémiai tudáson alapszik. Módszertanilag az

addigi sejtpatológiával szemben az un. funkcionális patológiára fektette a súlyt, így e kórtani gondolkodásmód megalapítója és kifejlesztője lett.

A modern mezőgazdaság úttörői között jelentős szerepet játszott Balásházy János /1797-1857/, akinek életét TILKOVSKY Loránt vázolja. Fáradtságot nem kimélve harcolt a reformkorban a magyar mezőgazdaság fejlesztéséért. Ehhez a külföld eredményeit a hazai viszonyokra alkalmazza és kialakítja a korszerű magyar mezőgazdaság rendszerét. Főleg a talajtan, növény- és gyümölcsstermesztés, borászat és állattenyésztés ismereteinek széles körű terjesztésével szerez maradandó érdemeket a mezőgazdasági tudományok történetében.

A sorozat 1970. évi utolsó kötetében a közelmúltban elhunyt VADÁSZ Elemér akadémikus a magyar geológia megteremtőjének, Szabó Józsefnek /1822-1894/ állít örök emléket. Ez a könyv sikerült a legjobban, a szerző a sorozat célkitűzéseit szinte maradéktalanul megvalósítja. SZABÓ József Pesten, a Tudományegyetem bölcsészettudományi karának ásványtani tanszékén működve Ásványtan és Földtan c. tan- és kézikönyveivel, valamint számos dolgozatával a magyar geológia alapvetését adja. A múlt század hetvenes éveiben a földpátok meghatározásának gyors módszereivel valósággal új korszakot nyit a közettanban. Felismerései a magmás közettan területén a külföldi kutatásokat is megelőzték. Alapvető érdeme, hogy az ipari ásványi nyersanyagok kutatásának feltételét megteremtette és ezzel SZABÓ József megalapozta a magyar földtant. Figyelmet érdemelnek talajtani kutatásai a hazai löszfajták meghatározására. Nagy szerepe volt a szaknyelv kifejlesztésében, földtani kifejezéseink nagy része SZABÓ magyarítási törekvéseit dicséri. Számos tudományos és ismeretterjesztő társulat alapításában vett részt és ezekben, valamint az Akadémián kifejtett tudományos tevékenysége kiemelkedő. Méltán állapítja meg VADÁSZ Elemér, hogy SZABÓ József a "legnagyobb és legelső oktató-alkotó magyar természettudós, akinek helye, működése és jelentősége EÖTVÖS Loránd mellé állítható."

Az egyes életrajzokat a kötetek végén az ismertetett tudós munkásságának válogatott bibliográfiája követi. Ebben a legnevezetesebb művek és a róla szóló irodalom felsorolását találjuk.

A következő évi sorozatban ARANY János, GELEJJI Sándor, HERMAN Ottó, KODÁLY Zoltán és MOLNÁR Erik életrajza jelenik meg. Az új sorozat szépen példázza, hogy egy-egy kiemelkedő tudós életművének tanulmányozása nem csupán nemes szórakozás, szellemi élvezet, hanem gyakorlati célokat is szolgál, kiváló eszköz többek között a fiatal szakemberek képzésére. A Múlt magyar tudósai c. sorozat köteteit az Akadémiai Kiadó a tartalomhoz méltó köntösben, igényes tipográfiával, bibliofilszerű formában, izléses borítókötésben jelentette meg.

/Móra László/

7/K/71

002.63/493/

Centre National de Documentation Scientifique et Technique
Rapport d'activité 1969.
/A belga Országos Tudományos és Műszaki Dokumentációs Központ
1969. évi tevékenysége./
Bruxelles, Bibliothèque Royale Albert Ier, /1970/. 66 p.

A kiadvány részletesen beszámol a CNDST /Centre National de Documentation Scientifique et Technique = Országos Tudományos és Műszaki Dokumentációs Központ/ 1969. évi tevékenységéről, mely jelentősen fejlődött az elmúlt időszakhoz viszonyítva.

A CNDST személyesen, telefonon, telexen vagy levélben feltett kérdésekre válaszol. Nemcsak bibliográfiákat, fordításokat, referátumokat vagy szemléket szolgáltat, hanem műszaki-gazdasági adatokat, numerikus információkat is. 1969-ben 1500 "kritikai bibliográfiai tanulmány" készült /1968: 1100/. Dokumentációs tevékenységében a CNDST messzemenően támaszkodik más, hazai /specializált/ dokumentációs központokra és a külföldi tájékoztatási szervekkel ápolta kapcsolataira. A statisztikák szerint a CNDST a feltett kérdések 70%-ára maga adott választ /beleértve a dokumentumok kölcsönzését vagy fotokópia szolgáltatását/, 20% országon belül volt rendezhető és 10%-ára kellett az igény kielégítése érdekében külföldi szervhez fordulni.

A szerzeményezés részben a Központ saját tudományos szakértőinek véleményezésén, részben a belga kutató szervek kérésein alapszik. A folyóirat-állomány bővítése érdekében rendszeres összehasonlításokat végeznek a Belgiumban fellelhető folyóiratok és a nagy referálólapok által feldolgozott folyóiratok között /Chemical Abstracts, Referativnűj Zsurnál, Engineering Index stb./.

Különös gondot fordítottak a felfutóban lévő, "új" tárgykörök anyagellátására /informatika, levegőszennyeződés, űrkutatás, oceanográfia stb./.

A Központ rendszeres kapcsolatot tart fenn mintegy 2000 iparvállalattal és kutató központtal. A dokumentációs igények legnagyobb része a kutatóktól érkezik be, de a CNDST arra törekszik, hogy a közép- és kis vállalatok igényeit is egyre jobban kielégítse. A reprográfiai tevékenység volumenét jellemzi, hogy 1969-ben 34 700 kérést teljesítettek összesen mintegy 400 000 xerox-oldal mennyiségben.

1963 óta folyik a dokumentáció automatizálásának fokozatos bevezetése. Ezekkel a munkákkal jelenleg 2 feldolgozó, 4 programozó és 3 lyukasztó munkaerő foglalkozik. Két területen valósult meg eddig a gépi programok gyakorlati felhasználása, az egyik a belga tudományos kutatások nyilvántartása, a másik a hazai és nemzetközi kongresszusok folyamatos nyilvántartása. 1969-ben 2700 kongresszust tartottak nyilván, s ezekkel kapcsolatban 1300 dokumentumot kaptak, illetve szereztek be. A belga tudományos kutatások nyilvántartása a következő szakterületeket öleli fel:

orvostudomány,
alaptudományok,
alkalmazott tudományok,
technológia,
mezőgazdaság.

Itt kutatási jelentéseket, illetve kutatási eredményeket tartalmazó cikkeket, kongresszusi beszámolókat, disszertációkat stb. tartanak nyilván /1969: 7500 db/.

A CNDST 1969. évi beszámolója részletesen tartalmazza a Központ munkatársainak szakirodalmi tevékenységét /bibliográfiai adatokkal/, külföldi tanulmányutjait, előadásait. Érdekes megemlíteni, hogy 14 munkatárs összesen 37 külföldi tanulmányuton vett részt.

Az 1970. évi program a következőket irányozza elő, többek között:

a/ tudományos szakértők beállítása az eddig elhanyagolt szakterületekre;

b/ mágnesszalagon tárolt információk beszerzése külföldről;

c/ a belga dokumentációs hálózat fokozatos adaptálása az európai rendszerhez;

d/ a dokumentáció automatizálásával kapcsolatos program folytatása;

e/ az SDI /Selective Dissemination of Information = szelektív információterjesztés/ továbbfejlesztése;

f/ a dokumentalistaképzés fejlesztése.

A kiadvány függeléke a CNDST-ben 1969-ben készített irodalomkutatások válogatott jegyzékét tartalmazza.

/Sperlágh Sándor/

8/K/71

025.5+028.8

FREY Tamásné:

Tájékoztató szolgálat a tudományos és szakkönyvtárakban.
/Közread. az O/rszágos/ Sz/échenyi/ K/önyvtár/ Könyvtártudományi és
Módszertani Központ/. Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1969. 247 p.
6 t. /A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványai 34. sz./

Értékes és mondanivalójában aktuális munkával gazdagodott a magyar könyvtárügyi szakirodalom. FREY Tamásné tanulmányában arra vállalkozott, hogy személyes tapasztalatai, a könyvtárak adatszolgáltatásai alapján, a vonatkozó szakirodalom megállapításainak figyelembe-

vételével, a magyar tudományos és szakkönyvtárak tájékoztató szolgálatának fejlődését felvázolja, a tevékenységet sok oldalról megközelítve elemezze. Örömmel állapítjuk meg: ez a vállalkozás sikerrel járt. E siker titka az a korszerű, egészséges, túlzásoktól mentes szemlélet, amelyet vizsgálódásai során érvényre juttat.

Ez a helyes szemlélet abban nyilvánul meg, hogy a tudományos és szakkönyvtárakat a tudományos és szakmai tájékoztatás fontos intézményeinek tekinti, a könyvtárak és a tájékoztatási tevékenység közötti funkcionális és szervezeti kapcsolatokat vizsgálja. Így rajzolódik elénk a könyv lapjain egy olyan követelményrendszer, mely figyelembe veszi egyfelől a könyvtári tájékoztatás lehetőségeit, másfelől azokat a korlátokat is, amelyek az ilyenfajta tájékoztatás mértékét és mélységét megszabják.

A lehetőségek és korlátok ismeretében vázolja a referenz munka és szolgálat hazai fejlődését, mérlegre teszi azokat a szervezeti, személyi és tárgyi előfeltételeket, amelyek a korszerű tájékoztató szolgálat ellátásához szükségesek, végül elemzi a hazai tudományos és szakkönyvtárak jelenlegi szolgáltatásait. Igen helyesen, a beható elemzés összegezése és a tanulságok levonása előtt, ismerteti egyes külföldi könyvtárak referenz szolgáltatásainak kialakulását, eredményeit, szervezeti formáit. A munka utolsó fejezete a hazai eredmények összegezése és a feladatok kijelölése.

A könyvtári tájékoztató szolgálat funkcióinak meghatározását jól, helyes szemlélettel dokumentálja. Elsősorban az egyedi, egyetlen igénylő által felhasználható tájékoztatás szolgáltatását tartja a szolgálat fő funkciójának. Felismeri, hogy ez a szolgálat fejlett központi szolgáltatásokat, nagy szellemi és anyagi ráfordítást /munkaerő, kézikönyvtár stb./ kíván. A felsorolt funkcióelemek beható vizsgálatából kiindulva fejti ki ezek összefüggéseit a tájékoztató munka tartalmával, színvonalával, vizsgálja a funkcióelemek hatását a tájékoztató munka szervezetére és veti fel a munkamegosztással kapcsolatos szervezeti kérdéseket.

Ez utóbbiak kapcsán kissé óvatosan fogalmaz és talán túlzott jelentőséget tulajdonít nekik. A tájékoztatás hatékonysága nem a szervezeti kereteken múlik; olyan tevékenység ez, mely hol kisebb, hol nagyobb szellemi erőfeszítést, szakismeretet, bibliográfiai és forrásismeretet igényel és gyakran olyan feladatok elé állítja a könyvtárat, melyeket csak több munkatársának bevonásával tud megoldani. Hivatalnok és nem könyvtáros az, aki ilyenkor arra hivatkozik, hogy nem fér a normájába és valamilyen formában megtagadja szakismereteinek hasznosítását. Elképzelhető - és nem konstruált a példa - hogy ha történetesen a szakozók között van matematikus és jogász, a szervezési osztályon történész és a katalogizálók között klasszika-filológus, úgy ezek a könyvtárosok mind a tájékoztató bázis megteremtésében, mind a tájékoztatás kidolgozásában szívesen és hatékonyan közreműködnek.

Ezzel összefüggésben, a szervezeti problémák kapcsán a szerző ismerteti a szakreferenci rendszerrel kapcsolatos, sokat vitatott problémákat és felveti a kérdést, hogy a diszciplínák alapján kiala-

kitott szervezet képes-e megfelelni a tudományok differenciálódási és interdiszciplináris fejlődésének. Talán eredményesebben közelíthette volna meg a kérdést, ha a szemléletéből fakadó következtetéseket bátrabban érvényesíti. A könyvtáron belüli kooperációról, a nagykönyvtárak belső szakosodásáról, különgyűjtemények, szakolvasótermek munkájáról nem emlékezik meg, holott véleményünk szerint az ilyen irányú fejlődés elemzése pozitívabb végkövetkeztetésekhez vezetett volna.

A tanulmánynak talán legjobban megalapozott része az, amely a tájékoztató szolgálat tárgyi feltételeit elemzi. A munkaeszközök között elsősorban a kézikönyvtárak helyzetét vizsgálja. Felismeri ennek a munkaeszköznek és feltartásának jelentőségét. Vizsgálja a használati lehetőségeket, az egyes gyűjtemények feltartását. Hiányérzetünk azonban azzal kapcsolatban támad, hogy elmulasztotta a kézikönyvtárak összetételének, használhatóságának bírálatát. A nagyságrendi besorolás ugyanis semmitmondó. Mint referenz könyvtárosnak észre kellett volna vennie a kézikönyvtári gyűjtemény koncentrálttságának szükségességét, amit Magyarországon nem lehet eleget és elég gyakran hangsúlyozni. A kézikönyvtár már régen túlnőtt a "hivatali" segédkönyvtári kereteken - holott ebből fejlődött ki - és ma már fel kell vetni a kérdést: ki sétáljon a felvilágosítást nyújtó referenz-mű után, az olvasó vagy a könyvtáros? Amennyiben a segédeszközök nem koncentráltak, ez egyenlő azzal, hogy nincsenek. A nagy központi tájékoztató könyvtárakat társadalmi szükséglet hozta létre és ezek hiányában hiába várjuk az igényeket.

Igen gondosan vizsgálja a könyvtári állomány nyilvántartásait, elsősorban a használat, illetve a tájékoztatás szempontjából, valamint a központi szolgáltatásokat. Felismerve a Könyvek Központi Katalógusa és a Központi Folyóiratkatalógus bizonyíthatóan országos gazdasági érdekét, elemzi, mi az akadály annak, hogy ezek jobb és sokoldalubb hasznosítása megvalósulhasson.

A Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerével kapcsolatos megállapításai helytállóak. Nagyobb nyilvánosság előtt ad hangot azoknak a problémáknak, amelyek az OSZK illetékeseit már régóta foglalkoztatják. Kissé bővebben fejthette volna ki a másodfoku információs nyilvántartással kapcsolatos mondanivalóit.

A munka V. fejezete statisztikai adatszolgáltatás és egyéb információk alapján a tájékoztatás keretében nyújtott szolgáltatásokat elemzi. A szerző törekvése olyan módszer kidolgozása volt, amelynek segítségével az adatok és információk alapján megközelítő pontossággal meghatározható, milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy egy könyvtár hatékony tájékoztató szolgálatot építhessen ki. Az adatok alapján történő értékelés nehézségeit a szerző is látja. Megállapítja, hogy hiányzik a könyvtárak és dokumentációs intézmények egyetértése, egységes felfogása és eljárása a tájékoztatás terminológiáját, a tájékoztató tevékenység statisztikai mérésének módszerét, végül az egész tevékenység folyamatos nyilvántartását illetően. A nehézségeket talán a legélesebben az eseti visszakereső tájékoztatás 1966. évi adatainak értékelésénél kell tapasztalunk. A bibliográfiai és tényadat-szolgáltató tevékenységről - vagyis a könyvtári referenz-munka egyik

legfontosabb részterületéről 9 jelentős könyvtár nem közölt adatokat. Felvetődik a kérdés, hogy ilyen körülmények között lehet-e általánosítható következtetéseket levonni.

Az irodalomkutatások értékelése szintén igen labilis statisztikai alapokon nyugszik. A mai szakirodalmi tájékoztatási gyakorlat a bibliográfiai adatszolgáltatás és az irodalomkutatás tartalmi differenciálását tette szükségessé. A tájékoztatást igénylő egyéni szempontjai, a feltárt irodalom értékelését illetően, a tájékoztató munka esetlegesen több fázisa az anyaggyűjtéstől a döntést előkészítő értékelésig, olyan kvalitatív tényezők, melyeknek statisztikai számbavétele egyelőre nem valósítható meg. Ezzel kapcsolatban vetődnek fel a könyvtári és tájékoztató intézményi munkakörök differenciálódásának problémái, melyek még azzal sem nyernek megoldást, ha - mint ahogyan azt a szerző nagyon helyesen teszi - bizonyos könyvtári szolgáltatásokat tájékoztató szolgáltatásoknak és bizonyos könyvtárakat tájékoztatási intézményeknek tekint. A statisztikailag mérhetetlen kvalitatív tényezők okoznak bizonytalanságot a tájékoztatást igénylők számbavételénél is. Az egyedi igényt kielégítő írásos tájékoztatás statisztikai adatainak feldolgozása, a könyvtárak reprográfiai bázisának statisztikai vizsgálata már konkrétabb eredményt ígér. A statisztikai adatszolgáltatás hiánya arra késztette a szerzőt, hogy a tájékoztató tevékenység értékelésére hipotézist dolgozzon ki és három mutató segítségével valószínűsítse azt, hogy mely könyvtáraknak milyen lehetőségeik vannak a tájékoztató szolgálat kiépítésére:

- a/ egy könyvtári dolgozóra eső dokumentumok száma;
- b/ egy könyvtári dolgozóra eső olvasók száma;
- c/ egy könyvtári dolgozóra eső szolgáltatott dokumentumok száma.

E mutatók alapján igyekeznek a szerző a magyar könyvtárak tájékoztató szolgálatának értékelését megvalósítani. Tulmenne az ismertetés keretein e módszer bírálata, melynek hibáit részben a szerző maga is látja. A módszer alapján készített táblázatok adatainak nagy része meglepő eredményt produkál. Egyes táblázatokban olyan könyvtárak kerülnek ki "győztesen", ahol a tájékoztató munka a közvélemény szerint nem a legmagasabb szintű és számos, viszonylag jó tájékoztató munkát végző könyvtárunk nem egy tabella utolsó soraiban szerénykedik.

Az eredmények összegezése azonban ismét a realitás talajára vezet vissza a szerzőt és ezzel az olvasót is. A tájékoztató szolgálat továbbfejlesztésére tett javaslatok reálisak, tehát hazai viszonyaink között is szerények.

Égészében véve, nagyon hasznos, igen alapos elemzését kapjuk a könyvtári tájékoztató munka aktuális problémáinak és nem vitás, hogy hosszú ideig FREY Tamásné gondos vizsgálódásai, helyes alapszemléletű elméleti munkája a hazai könyvtári tájékoztatás problémáival foglalkozók nélkülözhetetlen kézikönyve lesz.

/Szentmihályi János/

FOLYÓIRATCIKKEK

59/71

002.513:651.838.4

Sokoldalú, mechanizált tájékoztatási rendszer létrehozása és fejlesztése. /Evolution and development of a versatile machine-based information system./ - SRIVASTAVA, R.K. - GARUDADWAJAN, B. - SINHA, P.K. = Journal of the American Society for Information Science, 21.k. l.sz. 1970.jan.-febr. p.75-85.

A nagy, számítógépes tájékoztatási rendszerek mellett közepes méretű, számítógéphez valamely okból nehezen hozzáférő, vagy a fejlődő országokban kialakulófélben levő szervezetek igénylik egyszerűbb tájékoztatási rendszerek kialakítását is. A közlemény egy ilyen rendszert, az IIP /Indian Institute of Petroleum = Indiai Ásványolaj Intézet/ mechanizált információtároló és -kereső rendszerét ismerteti.

Az információ tárolása 80-oszlopos gépi lyukkártyán történik, keresésre rendezőgépet használnak. Az IIP rendszer érdekessége az, hogy minden egyes szemantikailag teljes, egy vagy több kulcsszót is magában foglaló gondolatnak egy lyukkártya felel meg.

A konkrét rendszer tervezése a következő lépéseken keresztül történt: összegyűjtötték az ásványolaj-feldolgozás, -finomítás folyamataival, termékeivel és ezek felhasználásával kapcsolatos általános kategóriákat, majd kialakították a specifikus kategóriákat, a kódstruktúrát; egységesítették a terminológiát; elkészítették a kártyatervet.

Az általános kategóriák kialakításához referálólapok és szakterületi folyóiratok tárgyszavait vizsgálták át. Hierarchikus tárgyszó-rendszert dolgoztak ki, amelyben legfeljebb hatszintű felbontást alkalmaztak. A mélyebb indexelést lehetővé tevő igen specifikus tárgyszavak alkalmazása szükségtelennek bizonyult.

Az egységes terminológia alapjául a Chemical Engineering Thesaurus /New York, American Institute of Chemical Engineers, 1961./ szolgált. A vegyületek megjelölésére a legtöbb esetben elégséges a felhasználhatóságukat mutató elnevezés, azaz a rendszerben a "gyomirtók", "gombaölő szerek" stb. kifejezések szerepelnek a pontos kémiai megnevezés helyett.

A lyukkártyát közvetlenül a keresésre is felhasználó rendszerekben a keresés könnyebben hajtható végre numerikus kódolás esetén, ezért minden egyes tárgyszónak numerikus kód felel meg. A tárgyszavak egymásra vonatkoztatott kapcsolatát szerepjelzők mutatják. A szerepjelző kategóriák megfelelnek a fentebb már említett tezausz rendszerének.

Sok esetben megtörténik, hogy egy adott szerepjelzőhöz több tárgyszó is csatlakozik /például egy reakciónak több kiindulási anyaga van/. Ez a szemantikailag is értelmes kombinációk számát és így a szükséges lyukkártyák számát jelentősen megnövelné. Ennek elkerülésére egy adott szerepjelzőhöz tartozó több tárgyszót szuperpozíció

/egymásra helyezett/ lyukasztással egy kártyán helyezik el a kártya-terv szerint az adott szerepjelző részére kijelölt oszlopokban.

A kártya utolsó öt oszlopa tartalmazza a dokumentum hivatkozási számát.

A fent vázolt rendszer felhasználásra került:

statisztikai /gyártási, fogyasztási, export-import/ adatok feldolgozásánál;

bibliográfiai és referenzs célokra;

belső kutatási jelentések feldolgozására;

személyzeti adatok nyilvántartására;

az intézet kutatásainak nyilvántartására és ellenőrzésére.

/Schiff E./

60/71

002.513:681.31

A számítógép és a szakirodalom-keresés. /L'ordinateur et la recherche documentaire./ - AARENS, G. = Cahiers de la Documentation, 23.k. 3./4.sz. 1969. p.96-99.

A vállalatok információigénye csak egyre növekvő adattömegek feldolgozásával elégíthető ki: az adatokból adott esetben gyorsan ki kell választani azokat, amelyek egy-egy probléma megoldásához szükségesek. Azok az elméleti módszerek, melyek lehetővé teszik az információk csoportosítását és osztályozását, már rendelkezésünkre állnak. A számítógép ugyanakkor biztosítja a nagy adattömegek gyors kezelését. Ha tehát az információkérések kielégítése nehézségekbe ütközik, ez nem a technikai eszközök fogyatékoságával magyarázható, hanem azazal, hogy a belgiumi vállalatok vezetői nem biztosítják ennek a problémának az öt megillető helyet.

Számos vállalatnál a kutatók és a mérnökök saját maguk fektetnek fel valamilyen kartotékrendszert arról a néhány dokumentumról, amelyet el tudtak olvasni. Ha mégis létezik dokumentációs részleg, a rendelkezésére álló eszközök /anyagok beszerzése, szakképzett személyzet és korszerű nyilvántartás-kezelési eszközök terén/ nem elegendők ahhoz, hogy tényleg hatékonyan működjön. Még ha a vállalatnak van is számítógépe, ez vagy nem elegendő kapacitású ahhoz, hogy a dokumentációs feladatokat el tudja látni, vagy ha igen, akkor is háttérbe szorul a dokumentáció az ügyviteli feladatok /könyvelés, raktárkészlet-nyilvántartás stb./ mögött.

A feldolgozandó információmennyiség az esetek többségében nem függ a vállalatok nagyságától, legfeljebb az információkérések száma kisebb. Részleges megoldást szolgáltathat a kisebb vállalatoknál számítógépidő bérbevétele /de ez csak az információk kezelését oldja

meg, a dokumentumok beszerzését és feldolgozását nem/. Már biztatóbbak a lehetőségei a több iparágat vagy vállalatot kiszolgáló közös tájékoztató intézményeknek. De mindkét megoldás hátránya az, hogy az információkérés és a válasz között jelentős idő telik el. Ezt a problémát csak a távközlési hálózatok kiépülése oldhatja meg, ami viszont költséges.

A dokumentalistáknak azonban egyelőre még nem a korszerű technika felhasználásáról kell meggyőzniük a belga vállalatokat, hanem egyáltalán a tudományos-műszaki tájékoztatás szükségességéről...

/Benda K./

61/71

002.61

A nemzetközi információs rendszerek elméleti aspektusai. /Teoretické aspekty mezinárodních informačních systémů./ - WIESENBERGER, I. = Metodika a technika informací, 12. 2.sz. 1970. p.1-17.

Az egyes nemzeti információs rendszerek kismértékű együttműködése miatt a szakinformációk nemzetközi áramlása elégtelen. A helyzet megjavítása érdekében az utóbbi időben nemzetközi információs rendszerek keletkeztek, illetve javaslatok készültek ilyen rendszerek létrehozására. /A cikk konkrétan - lévén célkitűzése elméleti - egyetlen ilyen rendszert sem említ meg./

E rendszereknek két fő típusa van. Az elsőnek nincs meghatározott tematikai tartalma, hatókörébe pedig csak meghatározott államokat /államcsoportokat/ von be. A másikra a konkrét tematikai meghatározottság a jellemző, s nem kell feltétlenül bizonyos államokra leszűkítenie. Mindkét típusnak közös célja az információs szolgáltatások meggyorsítása, fokozása és integrálása állam- és nemzetközi szinten, s ezen keresztül az egyes nemzeti rendszerek információs szolgáltatásainak általános megjavítása.

A nemzetközi információs rendszerek kiépítése előtt számos nehézség tornyosul. Mindenekelőtt a belső - anyagi és nem anyagi - tényezők megváltoztatására van szükség. Ezek a következők: szükséges épületek és elhelyezés, gépesítés és automatizálás, magasan kvalifikált munkaerő, megfelelő együttműködési módszerek, egységes és kompatibilis egységek alkalmazása. Ezenkívül meghatározott, a rendszerek működését befolyásoló külső tényezők megléte is elengedhetetlen.

Ebből az is következik, hogy a nemzetközi információs rendszerek megvalósításánál a fokozatosság elve szerint kell eljárni. Ha egy-egy ilyen rendszer kialakulna és rendeltetészerűen működne, az a probléma egészének a megoldására is ösztönző hatással lenne.

/Futala T./

A tudományos és műszaki tájékoztatás új központi szerve Finnországban. /Finlands nya centralorgan för vetenskaplig och teknisk information./ - TÖRNUDD, E. = Tidskrift för Dokumentation, 26.k. 1.sz. 1970. p.15-16.

Finnország volt az első északi ország, amely országos szintű politikai szervezet hozott létre az információ és a dokumentáció minden tudományára kiterjedő témakörében. A Nordiska Rådets /Északi Tanács/ ajánlására a finn oktatási minisztérium keretében alakult bizottság 1965-ben javasolta állandó szerv létrehozását a szakirodalommal kapcsolatos szolgáltatások finnországi koordinálására. Ennek eredményeképpen 1967-ben az oktatási minisztérium megalakította a Kommission för Vetenskaplig Dokumentation /Tudományos Dokumentációs Bizottság/. A KVD-nek öt tagja van, vezetője P. KIVALO professzor.

Eddigi működése alatt a KVD máris uttörő munkát végzett. Javaslattal dolgozott ki /mely már meg is valósult/ az orvostudományi dokumentáció szervezeti egységesítéséről, valamint a tájékoztatási szakemberek képzéséről. Ideiglenes megoldásként egyéves tanfolyamot indítottak, melyet már két ízben rendeztek meg. További tanulmányok készültek a társadalomtudományi dokumentáció helyzetéről Finnországban, valamint a műszaki tájékoztatásról. Tapasztalatok gyűjtése céljából egy ösztöndíjast küldtek a Chemical Abstracts szerkesztőségéhez.

1969-ben a KVD-t átalakították, a tudományos tájékoztatás részletkérdéseivel foglalkozik. Tevékenysége a következő szektorokat fogja át:

humán tudományok,
társadalomtudományok,
természettudományok,
adatfeldolgozás,
műszaki tudományok,
mezőgazdaság,
orvostudomány,
informatika és
ipari kutatás.

Feladatai nagyjából azonosak a svéd SINFDOK /Statens Råd för Vetenskaplig Information och Dokumentation = Svéd Állami Tudományos Tájékoztatási és Dokumentációs Tanács/ feladataival. Megközelítőleg a következőkben foglalhatók össze:

1. a műszaki és tudományos tájékoztatás és a vele szemben felmerülő igények fejlődésének figyelemmel kísérése Finnországban és külföldön;

2. tervek és javaslatok kidolgozása a műszaki és tudományos tájékoztatás fejlesztésére;

3. tervek és javaslatok kidolgozása a nemzetközi együttműködés előmozdítására a finn tájékoztatási tevékenység szemszögéből;
4. a műszaki és tudományos tájékoztatás területén dolgozó szakemberek képzésének előmozdítása;
5. a finn tájékoztatástügyi szolgálat megismertetése külföldön;
6. az oktatástügyi minisztérium megbízásából más, a tájékoztatással kapcsolatos megbízások elvégzése.

Az első konkrét feladatok közül egyike a legjelentősebbeknek az informatikával foglalkozó egyetemi intézmény megteremtése. Egy másik jelentős célkitűzés a társadalomtudományi tájékoztatással kapcsolatos adatbankok felállítása a különböző igazgatási területeken. A műszaki tájékoztatás fejlesztési alapelveinek kidolgozásához csoportos interjút szerveznek a különböző iparágak képviselőivel. A referáló szolgálatot decentralizáltan kívánják megszervezni, tekintettel arra, hogy a felhasználók területileg távol vannak egymástól.

/Sperlágh S./

63/71

002.63:53/73/

A Kodak KOM-90 racionalizálja a számítógépi kimenetet. /Kodak KOM-90 rationalisiert Computer-Output./ = Reprographie, 10.k. 4.sz. 1970. p.100-103.

A számítógép mechanikus eredménykiíró rendszere - a gyorsnyomtató - lényegesen lassabban dolgozza fel az adatokat, mint a számítógép. Sokszor több órák eltérések mutatkoznak, ezért a számítógép gyorsaságát nem lehet megfelelően kihasználni; meg kell várni, amíg az eredmények kinyomtatása megtörténik. A nyomtatott, nagy tömegű papír tárolása és kezelése is gondot okoz, emiatt ezek a tényezők nagy mértékben hátráltatták az elektronikus adatfeldolgozás fejlődését.

A Kodak KOM-90 mikrofilmrendszer /angol nyelvterületen: COM = Computer Onto Microfilm = computerrel összekapcsolt mikrofilmzés/ megoldja ezeket a problémákat és utat nyit a számítógéptől közvetlenül a mikrofilmhez. A KOM-90 tulajdonképpen egy olyan gyorsnyomtató, amely nem sorokat nyom egymásután papírra, hanem egyszerre teljes oldalak szövegét mikrofilmre viszi fel. Elméleti teljesítőképessége 90 000 írásjel másodpercenként. A mágnesszalagon tárolt szövegoldalak írásjelekké átkódolva jelennek meg a katódsugárcsővön, amelyről közvetlenül mikrofilmre felvételezik. A KOM-90 Mikrofilmter több mint 300 oldalt felvételez percenként /132 jel/sor és 64 sor/oldal/. A filmkapu és a kicsinyítés mértéke állítható, ezért kevesebb sorból álló oldalak esetén 500 oldal is fényképezhető percenként. Ez a teljesítmény kb. 20-szorosa az eddig használatos gyorsnyomtatóknak.

A KOM-90 off-line üzemben dolgozik; közvetlenül mágnesszalagról, a mágnesszalagos egység közvetítésével teszi át az oldalakat mikrofilmre, függetlenül a számítógép központi egységétől.

A számítógép által szolgáltatott adatok tehát az áttekinthetetlen papírtömeg helyett a kódolt és könnyen visszakereshető mikrofilmen jól tárolhatók.

A számítógépek eddig végnélküli papírnyomatokon szolgáltatták az adatokat, melyeket szortírozni, vágni, kötni kellett, amíg rengeteg munkával felhasználásra kerülhettek. A KOM-90 mikrofilmrendszer gyors visszakeresési lehetőséget nyújt. A következő variációk lehetségesek:

kódolás nélküli visszakeresés: olyan esetben, amikor az adatokat ritkán keresik, kódolás nélküli mikrofilmtekeres készülhet, amely az SP 2, vagy SP 3 típusú olvasókészüléken kiértékelhető;

Kodak Coleline index rendszer: ezzel a rendszerrel a mikrofilmtekereset sebesen átfuttatva az olvasókészüléken, az egyes tárgycsoportok kikereseshetők. A tárgycsoportokon belül az egyes információk könnyen megtalálhatók;

Kodak Image Count rendszer: az egyes információk direkt visszakeresésére a Kodak IC képszámláló rendszer szolgál index segítségével. Egy kapcsolótáblán 99 999 információig lehet válogatni;

Kodak Miracode rendszer: a Miracode rendszerben a mikrofilm széleire ráfényképezik a több mint 1 millió variációban előállítható megfelelő kódjelet. Az egyes dokumentumok visszakeresése a programozott keresőjelek /kódjelek/ segítségével gyorsan és könnyen lehetséges;

Kodak Microstrip rendszer: ezzel a rendszerrel 12 000 db filmcsiktartó tárolható áttekinthetően az olvasókészülék mellett. A filmcsiktartók 25 000 - 200 000 filmkockát tartalmazhatnak;

Kodak Jacket rendszer: különösen egyes dokumentumok tárolására alkalmas, melyek azonos szakcsoportba tartoznak, különböző információs forrásból. Előnye, hogy változtatások és kiegészítések könnyen megvalósíthatók.

A KOM-90-el előállított mikrofilmkocka lényegesen olcsóbb, mint a papírnyomás, a papírtárolás problémái is megoldódnak. 2200 oldal papírnyomat például 30 x 40 cm alapterületű és 17 cm magas, 21 kg. Ez az anyag 30 m-es mikrofilmtekeresben tárolható, a filmdoboz 9 cm átmérőjű, 2 cm magas, ami 98% raktártér megtakarítást jelent. A szükséges Recordak Dacomatic 16 mm-es filmet 300 m-es tekeresekben szállítják és előhívása Recordak előhívó-automatával, nedves eljárással történik.

/Gara A./

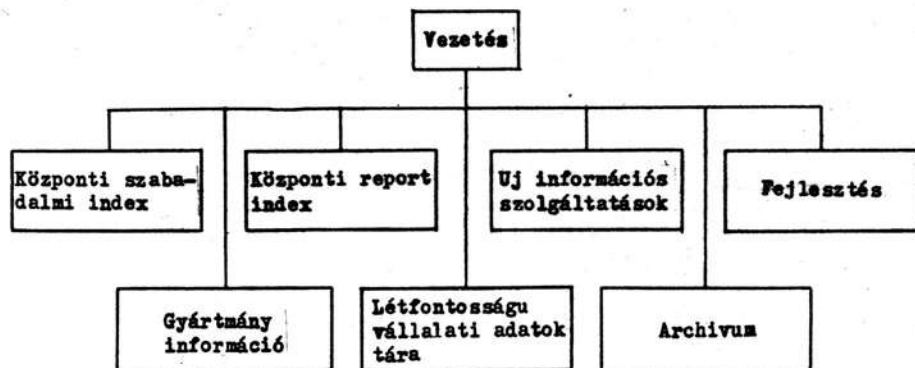
64/71

002.66:608.3

Központi szabadalmi index a Du Pont cégnél. /Operation of Du Pont's Central Patent Index./ - RASMUSSEN, L.E. - VAN OOT, J.G. = Journal of Chemical Documentation, 9.k. 4.sz. 1969.nov. p.201-206.

A Du Pont cég tizenkét különböző gyártási profilt képviselő, szakosított részlegei mind bizonyos fokú önállósággal rendelkeznek; sa-

ját fejlesztési, termelési és eladási szervezeteik vannak. Más feladatokat azonban erősen centralizálnak, így a tájékoztatást is. Ennek központja, a helyi egységekből álló hálózat élén, az Information System Division /Információs Rendszer Részleg/. A központ által összehozott helyi egységek méretei igen változóak, az egyszemélyes tájékoztatási szervtől a 65 000 kötetes, 1500 folyóiratot előfizető könyvtárig, ahol 28 főből álló személyzet /köztük 11 szakképzett/ dolgozik. Az Information System Division szervezeti sémája a következő:

A közlemény részletesen a központi szabaddalmi indexszel foglalkozik. Ez a világon megjelent - a vállalat profilját érintő - szabaddalmi leírások tároló, kereső és figyelő rendszere, a szabaddalmakkal kapcsolatos jogi tevékenységet azonban nem végez. Megalakulásával az addig mintegy tíz helyen párhuzamosan végzett munka nagymérvű centralizálására nyílt lehetőség.

Kiemelt jelentőségű tevékenysége az USA-ban megjelent szabaddalmak dokumentálása. A US Patent Office /Szabaddalmi Hivatal/ által kiadott Official Gazette c. folyóirat szellemi munkával történő átvizsgálásával jelölik ki a Du Pont cég részére fontos, a rendszerbe beviendő szabaddalmakat. Évente mintegy 20 000 szabaddalmat jelölnek ki, indexelnek és referálnak. A referátumok gyűjteményében a szükséges adatot szerző /feltaláló/, lajstromszám és bejelentő szerint lehet keresni.

A számítógép a lajstromszámokat vegyület szerint és nem-kémiai deszkriptorok szerint rendezett inverz file-ban tárolja /a referátumot a számítógépbe nem viszik be/. A kimeneten közvetlenül mikrofilmen is kihozhatják az adatokat. Ezt a lehetőséget kihasználva állítják elő a negyedévenkénti kumulált indexeket. A közbenső időtartamra havonta, nyomtatott pótfüzeteket készítenek.

Automatikus információkeresésnél a kérdés típusától függően a kimeneten

a kérdezett atomot, atomcsoportot, gyököt stb. tartalmazó vegyületek listája, vagy

a kérdésre releváns szabadalmak számainak a jegyzéke jelenhet meg.

A rendszer jelenlegi formájában közel öt éve üzemel, de most, hogy a feldolgozott szabadalmi leírások száma a 60 000-hez közeledik, képes csak hatékony tájékoztatási munkára.

/Schiff E./

65/71

025:681.31

Kísérlet a GIPSY rendszerrel - a pozsonyi Központi Közgazdasági Könyvtár bulletinjének automatizált kiadását megalapozó technológiai eljárási modell kialakítása. /Pokus so systémom GIPSY - základ pre vytvorenie modelu technologického postupu automatického vydávania informačného bulletinu v Ústrednej ekonomickej knižnici v Bratislave./ - KIMLICKA, Š. - Technická knihovna, 14.k. 3.sz. 1970. p.65-71.

A pozsonyi Ústredna ekonomická knižnica /Központi Közgazdaságtudományi Könyvtár/ használóinak kielégítő és gyors tájékoztatása érdekében kísérletet folytat az információk automatizált feldolgozása terén. A megválasztandó rendszerrel kapcsolatban előzetesen az alábbi követelményeket tűzték ki:

1. a bemeneti adatok szerkezete, az adatszignál elrendezése ne különbözzék nagyon a könyvtár eddigi címléírásai gyakorlatától;
2. a bemeneti adatok a könyvtárban vagy legalábbis a könyvtárat fenntartó főiskolán készülhessenek;
3. a címléírásban ne kelljen az egyes szavakat rövidíteni;
4. a gépi feldolgozás alapbizonylata az adatok lehető legszélesebb körét tartalmazza;
5. legyen meg az ETO szerinti és a tárgyszavas osztályozás lehetősége, a továbbiakban lehetőség a tezauszra való áttérésre;
6. a kimeneten előállítható jegyzékek sokfélesége biztosítson lehetőséget a megfelelők kiválasztására;
7. lehetőség legyen más könyvtárak és tájékoztatási központok bekapcsolódására;
8. több különféle jegyzék készítésének a lehetősége legyen meg;
9. a kimenet minősége alkalmas legyen reprográfiai feldolgozásra;
10. /távlatilag/ alkalmazható legyen irodalomkutatásra;
11. tegye lehetővé a címzett információszolgáltatást;

12. alkalmas legyen esetleg az automatizált indexelésre is.

E követelmények teljesítésére nem kellett új rendszert kidolgozni, minthogy a GIPSY /Generalized Information Processing System = Általános információfeldolgozási rendszer/ messzemenően megfelelőnek bizonyult rá. A GIPSY rendszert T.W. SCOTT és G. BIGGI dolgozta ki IBM 1401 számítógépre, majd a prágai INORGE /Laboratór vypočetní techniky a řízení pro strojírenskou a hutní výrobu = Gép- és Kohóipari Számítástechnikai és Vezérlési Laboratórium/ adaptálta az IBM 1410 számítógépre és a csehszlovákiai viszonyokra.

A könyvtár - prágai testvérintézményével - e rendszer segítségével állította össze Automatické spracovanie informácií v knižniciach a strediskách VTEI /Az információk automatizált feldolgozása a könyvtárakban és a szakirodalmi tájékoztatói központokban/ c. szakbibliográfiáját /KWIC /Keyword in context = kulcsszavak szöveggörnyezetben/ és KWOC /Keyword out of context = kulcsszavak szöveggörnyezeten kívül/ rendszerű indexekkel/, valamint a Prehl'ad ekonomickej literatury /Tájékoztató a közgazdasági irodalomból/ c. kiadványának próbaszámát.

Mindkét kísérlet beváltotta a rendszerhez előzetesen fűzött reményeket és lehetővé tette a tájékoztató /bulletin/ készítéséhez a technológiai eljárási modell kialakítását, több intézmény együttműködésének feltételezése mellett.

Ez az eljárás a következő fázisokra bomlik:

1. a könyvtár dolgozói, a külső munkatársak, illetve a társuló könyvtárak dolgozói analitikus címfelvételeket készítenek a folyóiratokból az eddig használatos formában. A narratív annotációkat nagyobb mennyiségű tárgyszó helyettesíti. /Ezeket - amint elkészül a teaurusz - deskriptorok fogják felváltani./ A tárgyszavak általában egyszer huzandók alá; a tárgyszóként kezelt szerzői név kétszer - a szerzői betűrendbe való sorolás miatt;

2. a bibliográfiai leírások korrekturája;

3. a tárgyszavak korrekturája;

4. ETO szerinti szakozás, szakcsoportokba való rendezés, miközben valamennyi szakcsoport egyezményes kódot kap;

5. a felvételek átmennek az 1. szerkesztői korrekturán;

6. a kidolgozott kódolási és lyukasztási program szerint párhuzamosan folyik a kódolás és a lyukasztás. E műveletre 8 sávú lyukszalagot és Consul 253-as készüléket használnak. /Üzemzavarra számítva, a műveleti utasítást 5 sávú lyukszalagra és Siemens-gépre is kidolgozták./ A programot úgy szerkesztették meg, hogy a kódolási kényszer minimális;

7. a lyukszalagokat GIER típusú készülék lyukszalag-mágnesszalag konverter segítségével mágnesszalagra teszik át;

8. a GIPSY programok alapján a számítógép a leírásokat szakrendbe sorolja, kiküszöböli a duplumokat és kinyomtatja az ellenőrző összeállítást;

9. a könyvtár elvégzi a 2. korrekurát;

10. a korrekúra után a gép elkészíti - mégpedig füzetes és cédula formában - a végső összeállítást, kinyomtatja a jegyzékeket /mind a nyomda, mind az ellenőrzés számára/, az adatok pedig - kumulatív jegyzékek készítése céljából - bekerülnek a memóriaegységbe;

11. a kimeneti összeállítások elkerülnek a nyomdába, ahol - megfelelő példányszámban, füzetes és cédula formában - foto-ofszetes eljárással születik meg a tájékoztató;

12. szétküldés.

Várható eredmények: a szolgáltatás minőségileg színvonalasabbá /a KWIC-indexes megoldás minden előfizető számára lehetővé teszi a gyors és eredményes irodalomkutatást/, gyorsabb /nem kell hagyományos szakbeosztást végezni, indexeket összeállítani/ s egyszersmind kevésbé munkaigényessé válik, lehetőséget ad több intézmény együttműködésére. Viszont drágább lesz, mint a hagyományos előállítás.

/Futala T./

66/71

025.31

A katalogizálás és az indexelés. /Cataloguing and indexing activities./ - BAKWELL, K.G.B. = Library Association Record, 72.k. 1.sz. 1970. p.19-20.

Az angol-amerikai katalogizálási szabályokat /1967/ alkalmazó könyvtárak azokat általában megfelelőnek tartják. Gyakorlati alkalmazásuk közben azonban egyes könyvtáraknál több, de általánosan el nem fogadott kiegészítésük született. Mindenesetre jó alapot tartják a szabályokat a nemzetközileg is egységes katalogizálás kialakítására. A bibliográfiai leírás egységes nemzetközi rendszerének szükségességét a Koppenhágában megtartott International Meeting of Cataloguing Experts /a katalogizálási szakemberek nemzetközi értekezlete, 1969/ is leszögezte. A lehetőségek vizsgálatára külön munkacsoportot is létrehozottak.

A MARC /Machine-Readable Cataloguing = Géppel olvasható katalogizálás/ II program már ért el bizonyos eredményeket:

géppel olvastatható központi adatgyűjtemény jött létre;

a nemzetközi katalóguscsera megvalósítása elérhető követeléssé vált;

több európai ország érdeklődik az egységes könyvszámok /standard book number/ bevezetése iránt;

uj technika alakult ki nyomtatott katalógusok előállítására.

A központi kérdésekkel való foglalkozás azonban nem oldja még meg a helyi problémákat, ezért jelenleg a MARC II rendszer által felvetett helyi kérdések tanulmányozását kell előtérbe helyezni. A katalógizálási kérdéseken belül foglalkozni kell a Dewey-féle decimális osztályozási rendszer gépesítésének feladatával is.

/Schiff E./

67/71

025.5:681.3

Tájékoztatási munkatársak gépesítési és automatizálási képzése.
/Školení informačních pracovníků v oblasti mechanizace a automatizace./ - ULBRICHOVÁ, M. = Technická knihovna, 14.k. 6.sz. 1970. p.166-169.

A prágai Státní technická knihovna /Állami Műszaki Könyvtár/ - a növekvő szükségleteket felismerve - 1970-ben és 1971-ben három gépesítési és automatizálási tanfolyamot rendez. A tanfolyamokra érettségizett és egy éves tájékoztatási tanfolyamot végzett, vagy érettségizett és legalább ötéves tájékoztatási gyakorlattal rendelkező munkatársak vehetők fel. A tanfolyamok óraszámja: 68, 66, 64. Vidéki részvételt is lehetővé teendő, kétszer ötnapos bentlakásos formát választottak.

A tanfolyamok tanterve a következő:

I. tanfolyam

1. Rövid áttekintés a reprográfiai módszerek és eszközök felhasználásának lehetőségeiről a tájékoztató munkában, kombinációs lehetőségek a szervezési technikával	12 óra
2. Peremlyukkártyák és alkalmazásuk	12 "
3. Részlyukkártyák és alkalmazásuk	12 "
4. Fénylyukkártyák és alkalmazásuk	8 "
5. Lyukkártyagépek használata a tájékoztatásban	12 "
6. Példák a lyukkártyagépek könyvtári és tájékoztatási hasznosítására, a realizált tervek leírása	8 "
7. Tanulmányi kirándulás	8 "

II. tanfolyam

1. Bevezetés: eredmények és perspektívák a számítógépek tájékoztatási célokra való felhasználására

nálásában, hazai helyzet és nemzetközi áttekintés; az alapfogalmak magyarázata; miként kell hozzákezdeni a gépesítéshez és automatizáláshoz	4 óra
2. A számítógépek és jellemzésük. A számítógépek osztályozása. Tulajdonságaik és funkcionális részeik. Információ és annak ábrázolása a számítógépben. A használt számrendszerek	12 "
3. A feladatok megfogalmazásának és elemzésének alapjai. A programozás alapjai. Feladatanalízis. Algoritmizálás. Kódolás. Automatikus programozás. Egyszerű programozási példák	12 "
4. A bemenő adatok előkészítése. Az adatok formalizálása, kódolás, kulcsok. Formális és tárgyi rendező szempontok. Lyukasztási utasítás. Adatellenőrzés	5 "
5. A számítógép-technika hasznosítása a tájékoztatásban. A könyvtár és a tájékoztatási központ komplex automatizálása. Gépi előállításhoz indexek, tájékoztatók és bulletinek. Címzettnek szóló tájékoztatás. Irodalomkutató. Információs adatbankok. Kölcsönzési nyilvántartás. Információcsere gépi adathordozón	4 "
6. Hazai /Csehszlovákia/ és külföldi tájékoztatói rendszerek. A külföldi rendszerek - MARC /Machine-Readable Cataloging = Géppel olvasható katalógizálás/, MEDLARS /Medical Literature Analysis and Retrieval = Orvostudományi Irodalomelemző és Visszakereső Rendszer/, INIS /International Nuclear Information System = Nemzetközi Atomtájékoztatási Rendszer/ stb. - felhasználása. A hazai rendszerek felhasználása, a fejlődés perspektívái	4 "
7. Csehszlovákiában kidolgozott és alkalmazott rendszerek: ARDIS-KOMPAS, GIPSY, ASTI, AIDS, ASI rendszerenként	4-4 "
8. Egy számítógép megtekintése	5 "

III. tanfolyam

1. Bevezetés. Az alapfogalmak magyarázata	8 "
2. A hierarchikus rendszerek /ETO/ felhasználásának lehetőségei az információk gépi tárolásában és keresésében	8 "

3. Matematikai logikai fogalmak	4 óra
4. A fondok statisztikai értékelése	12 "
5. A szelektív nyelv és annak típusai. A zaj elemzése. A szelektív nyelv elmélete és értékelése. A tájékoztatásban alkalmazott rendszerek: kategória-osztályozás, KWIC /Keyword in context = Kulcsszavak szövegekörnyezetben/ és KWOC /Keyword out of context = Kulcsszavak szövegekörnyezeten kívül/ indexek	12 "
6. Tezauruszok. A tezauruszkészítés hagyományos és statisztikai módszerei. Példák	16 "
7. Dokumentum- és igényelemzés retrospektív irodalomkutatás esetén	4 "

A tanfolyamok mindegyikét vizsga zárja le. A részvétel - 300-400 koronát kitevő - díját a munkatársakat kiküldő intézmények fedezik.

/Futala T./

68/71

027.5:331.2/493/

Az állami intézmények könyvtárosainak és dokumentalistáinak képzése és díjazása Belgiumban. /La formation et la rémunération des bibliothécaires et documentalistes dans les services publics belges./ - HEYERICK, E. = Cahiers de la Documentation, 23.k. 3/4.sz. 1969. p.169-174.

A belgiumi törvényhozás legújabb intézkedései arról tanuskodnak, hogy az állam szeretné a vezető beosztású dolgozók szakmai és vezetési ismereteit növelni. Sajnos azonban ebben a képzésben és továbbképzésben a központi állami intézmények /elsősorban minisztériumok/ könyvtári és dokumentációs részlegeinek munkatársai nem részesülnek.

Míg a tudományos, kulturális, kutatási intézményeknél a dokumentációs-könyvtári munkakörök betöltése szigorú végzettségi és szakmai ismereti feltételekhez kötött, addig a közigazgatási intézményeknél a könyvtárosi-dokumentalista végzettség sem felső, sem alsó szinten nincs kikötve a munkatársainál, ha pedig valaki ezeket az ismereteket már a munkakör betöltése után megszerzi, ez semmiféle fizetési vagy előléptetési előnyt nem jelent számára. A minisztériumi könyvtári és dokumentációs részlegeknél a fizetések is alacsonyabbak, mint a tudományos intézményekben.

Az eredmény az, hogy akinek könyvtárosi végzettsége van, messze elkerüli a minisztériumi könyvtárakat, aki pedig ilyen intézményeknél dolgozva szerzi meg a szakképesítést, sürgősen munkahelyet változtat. Ez a helyzet már azért is tűrhetetlen, mert a hatékony államigazgatási munkának egyre inkább elengedhetetlen feltétele a megfelelően felkészített dokumentáció igénybevétele.

/Benda K./

69/71

681.325.67

A dokumentáció kezelése és visszakeresése az IRMS programmal.
/Gestion et sélection de documentation avec IRMS./ - DE DAIN, G. -
GUDENEY, F. - INGELAERE, M. = Documentaliste, 6.k. 4.sz. 1969.dec.
p.3-10.

Az IRMS /Information Retrieval and Management System = információkeresési és management rendszer/ elnevezésű számítógépes információkereső programot az IBM cég állította össze. A program az IBM 300-as gépcsalád 25-ös vagy ennél nagyobb tárolókapacitású modelljein futtatható, DOS /tehát mágneslemezeire orientált/ operációs rendszer felügyelete mellett.

A program működését két, mágneslemezen tárolt nyilvántartásra /file-ra/ alapozták: a deskriptorok jegyzékére és a bibliográfiai file-ra.

A deskriptorok jegyzéke /tulajdonképpen a számítógép memóriájában tárolt tezaurusz/ a deskriptoron és annak sorszámán kívül tartalmazza a szinonimákat /UF/, a deskriptorhoz tartozó tágabb /BT/ és szűkebb fogalmat /NT/.

Például: SZÁMITÓGÉP	UF	COMPUTER
		SZÁMOLÓGÉP
	BT	ADATFELDOLGOZÁS
	NT	HARDWARE
		SOFTWARE

Több területen is használatos fogalmaknál a jegyzék megadja a deskriptor "szemantikai tartományát" is, azaz értelmezi alkalmazási területét is.

A bibliográfiai file a dokumentumok bibliográfiai adatait tartalmazza; valamint a keresés szempontjából lényeges elemként a dokumentum sorszámát és a dokumentumhoz rendelt deskriptorokat.

Az IRMS program gondoskodik ennek a két file-nak a létrehozásáról és folyamatos kiegészítéséről /az új deskriptorok és dokumentumok beiktatásáról/, továbbá az információkeresésről. Ez utóbbihoz szükség van az ugynevezett inverz file-ra: a tárgyszavak sorrendi jegyzékére, amelyben azonban minden egyes tárgyszóhoz kapcsolva közlik a hozzá tartozó dokumentumok sorszámát is.

Az információkeresés lehet visszamenőleges /a teljes bibliográfiai file átvizsgálása/ vagy témafigyelés jellegű /az új anyag, a gyarapodás periodikus feltárása/.

Visszakeresésnél a kérdést deskriptorokkal adják meg, feltüntetve a deskriptorok közötti logikai kapcsolatokat is.

Például: /AUTOMATIZÁLÁS VAGY /ÜGYVITEL ÉS AUTOMATIZÁLÁS// és
/KÖNYVTÁR VAGY /OSZTÁLY ÉS DOKUMENTÁCIÓ//.

A program az inverz jegyzékből kikeresi a megjelölt deszkriptorokat és a hozzájuk tartozó dokumentumok sorszámát, kiválasztja azokat a dokumentumokat, amelyek az összes keresett deszkriptort tartalmazták, majd megkeresi a dokumentumok adatait a bibliográfiai file-ban és kinyomtatja őket.

Lehetőséget nyújt a program a deszkriptorok jegyzékének különböző szempontok szerinti kinyomtatására is.

Mind a deszkriptorok file-ja, mind a bibliográfiai file sorrendi elérésű /a közvetlen elérés tárolóigénye túlzottan nagy volna/. A sorrendi elérésű file-okban történő keresés idejének csökkentése céljából, /azaz, hogy ne kelljen minden visszakeresésnél a file-t elejétől végig átvizsgálni/ a file recordjait blokkokba vonják össze; a file-hoz tartozó táblázat jelzi a blokk utolsó recordjának címét. A record megkeresése tehát két lépésben zajlik le: először a táblázatból kikeresük a recordot tartalmazó blokkot, majd a blokkból a recordot.

/Benda K./

70/71

681.325.67

A Bull-General Electric a tudományos-műszaki tájékoztatásban.
/Bull General Electric dans la recherche documentaire./ - DOUCHY, J.M.
= Cahiers de la Documentation, 23.k. 3/4.sz. 1969. p.101-120.

A Bull-General Electric számítógépgyártó cég programokat dolgozott ki általános használatu gépeihez, információkeresési célokra.

Az információkeresés automatizálását három tényező indokolja: az információk manuális szelektálása roppant munkaigényes; az automatizálással kiküszöbölhetők a manuális eljárás egyes elkerülhetetlen hibái; az információkéresekre adott válasz sokkal gyorsabb. Az automatizálás előfeltétele az információk áttanulmányozása, a tárgyszó-katalógus kidolgozása és a dokumentumok elemzése és tárgyszavazása.

A keresés alapját képező nyilvántartás - vagy ahogyan a gépi adathordozón elhelyezett nyilvántartásokat nevezik: file /fájl/ - kialakítása háromféle elv szerint történhet. Az analitikus módszernél az információk tárolásának formája:

tárgyszó - hivatkozás - hivatkozás - hivatkozás...

ezt a nyilvántartást nevezik lexikális file-nak; a szintetikus módszerrel kialakított dokumentációs file szerkezete a következő:

hivatkozás - tárgyszó - tárgyszó - tárgyszó stb. ...

Végül a vegyes módszer az előző kettő kombinálásán alapul, a tárgyszavakat először analitikus módszerrel tárgyszócsoportokra osztjuk, a csoportokon belül az osztályozás már szintetikus. A fenti nyilvántartásokat kiegészíti a bibliográfiai file, a dokumentumok bibliográfiai adataival.

A keresés gépesítésére kiterjedelmű, lyukkártyán tárolt file-ok esetén jól felhasználhatók a lyukkártyagépek, elsősorban a megfelelő tárgyszavakat tartalmazó lyukkártyák kiemlésére képes rendező- és válogatógépek. Ha azonban a file terjedelme növekszik, a lyukkártyákat érdemesebb számítógépen feldolgozni: így egyszerre több kritérium szerint történhet a válogatás, tehát a keresési idő csökken.

A leghatékonyabb módszer azonban a mágneses adathordozó: a mágnesszalag, a mágneslemez vagy a mágneskártya alkalmazása. /Ha a válaszadási határidő parancsolóan rövid, akkor érdemes a közvetlen hozzáférésű mágneslemezeket vagy mágneskártyákat felhasználni./ A mágnesszalagon lévő file adatainak visszakeresése három lépésben történik: a dokumentációs file-ból a kívánt tárgyszavakkal megadott hivatkozások kikeresése; a kiemelt releváns hivatkozások rendezése és a sorrendbe rakott hivatkozások bibliográfiai adatainak kikeresése és könyomtatása.

A Bull-General Electric több információkeresési számítógépes programcsomagot dolgozott ki; ezek egyike a SIR /selective information retrieval = szelektív információkeresés/ programcsomag. Az információkérést ennél a programcsomagnál szimbolikus nyelven lehet programozni, a Boole-algebra logikai műveleteinek felhasználásával. Két file-on helyezkednek el az adatok: az egyik tartalmazza a visszakeresendő információkat tárgyszavanként rendezve, a másik pedig megadja a keresett tárgyszavak címét az első file-ban.

Az U.C.B. /Union Chimique Belge/ GE-400-as típusu számítógépet használ gyógyszeripari dokumentációs szolgáltatásánál információkeresésre. A vállalat tulajdonképpen a Derwent műszaki-tudományos információ-szolgáltatási központ eredetileg manuális kezelésre szánt kartonjain tárolt adatokat vitte be a számítógép memóriájába. A tárgyszavak hét tárgyszócsoportban szerepelnek, és lehetőség van nem-kódolható fogalmak alfanumerikus információk formájában történő megjelölésére is.

/Benda K./

71/71

744.8:778.14.072

A mikrofilm, mint a tervtári ésszerűsítés egyik eszköze. /Mikrofilm als Mittel der Rationalisierung./ - BUSCH, W. = Kodak Recordak Report, 1969. 2.sz. p.7-11.

A Voith GmbH /Heidenheim/Brenz, NSZK/ 1938-ban kezdte meg - biztonsági okokból - értékesebb műszaki rajzainak fényképezését 9 x 12 cm-es filmre. 1966-ban a cég 2 millió műszaki rajza már 1200 m²-nyi területet foglalt el és ezért ismét a mikrofilmezéshez fordultak, hogy megoldják - többek között - a fenyegető helyzetét. Két mikrofilm-felvevő készülékkel kezdték el az archiv-mikrofilmezést és a felvételeket ablakos lyukkártyába montírozták. Az újabban bevezetett módszer előnyei a következők voltak:

1. 40% személyi állománycsökkenés;
2. 30-40% kapacitásbővülés a fénymásoló üzemben;

3. 40% időmegtakarítás a visszakeresés során /várakozás a tervezőirodában/;
4. 40% fénymásolási kapacitás megtakarítás a tervezőirodában;
5. gyors és olcsó javítási lehetőség;
6. megtakarítás a szállításban, postai küldeményekben és csomagolásban;
7. rajzmódosítások és újrarajzolások olcsóbb megoldása;
8. ismételt tervezések könnyebb kikerülése;
9. 90% helymegtakarítás;
10. az értékes műszaki rajzanyag biztonsága.

A lefényképezett anyag 5 m² területen 10 mikrofilmes lyukkártyaszekrényben foglal helyet. Az ésszerűsítés eredményei a következő területeken jelentkeztek:

1. 50% méretcsökkenés a nagyításoknál /1:1 arányú nagyításokat csak meghatározott munkahelyek számára készítenek/;
2. mikrofilmen alapszik a műszaki rajzok nagyítása /csak néhány üzemegeység számára készülnek nagyobb, így DIN A/0 és DIN A/00 nagyságú nagyítások, illetve fénymásolatok/;
3. kb. 40%-ban csak mikrofilmről történik a tervezőirodában a kiértékelés; vagy DIN A/4 méretű nagyításokat használnak erre a célra;
4. más telephelyek mikrofilmes lyukkártyában kapják a rajzanyagot;
5. más telephelyen mikrofilmről készült nagyításokat használnak;
6. a mikrofilmes lyukkártyák manuális vagy - a lyukasztások révén - gépi adatfeldolgozást is lehetővé tesznek;
7. a biztonsági archivum lehetővé teszi kár esetén a műszaki rajzanyag teljes átmásolását ugyancsak mikrofilmre;
8. rajzmódosítások esetén az eredeti mikrofilm nagyításra is használható, így minden változtatás nyomon követhető a további változatokban.

A felhasználás előnyei között a továbbiakban megemlíthető, hogy az eredeti rajzokat csak 5 évig tartják meg esetleges módosítás céljából; a használatra készült nagyításokat felhasználás után azonnal megsemmisítik; a decentralizált szervezet lehetővé teszi a központi archivum tehermentesítését és elősegíti a gyorsabb információáramlást.

/Pétervári L.B./

ÚJ IDŐSZAKI KIADVÁNYOK ÉS CÍMVÁLTOZÁSOK

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ rendszeresen tájékoztatni kívánja a TMT olvasóit a tudományos, műszaki és gazdasági új időszak kiadványok címéről /a beszerzéshez szükséges legfontosabb adatokkal együtt, így pl. alcim, kiadó vagy közreadó neve és címe, megjelenés gyakorisága, ár/, továbbá a könyvtári állományban lévő folyóiratok címváltozásairól.

Tájékoztatásul: az 1970-től induló időszak kiadványokat tekintjük újnak. Amennyiben a kiadvány már állományunkban van, közöljük raktári jelzetét. Ha a vonatkozó cím egy-egy füzete, kötete megtalálható a Gyarapítási Osztály mutatóvényszám-gyűjteményében, + -el jelöljük.

A címváltozások esetében némi válogatással csak a jelentősebb periodikumok címváltozását közöljük. Nem tüntetjük fel a raktári jelzetet, mert valamennyi cím az intézmény könyvtári állományába tartozik; az érdeklődő ezeket megtalálja a könyvtári katalógusokban.

I.

ÚJ IDŐSZAKI KIADVÁNYOK

+ ABSTRACT BULLETIN
Iranoc Science and Social Science
Iranian Documentation Science
Tehran,
P.O. Box 11-1387
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
Ár ismeretlen

AIR TRANSPORT AND TRAVEL INDUSTRY TRAINING BOARD
Staines, Middx., Staines House,
158 High Street
1970-
Ár és megjelenés gyakorisága ismeretlen

APPLIED ERGONOMICS
Guildford, Surrey, Iliffe
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
£ 10/-/-

COMPOSITES

Guildford, Surrey, Iliffe
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
§ 25.-

*CONSULTING

Würzburg, 8700, Vogel Verlag,
Postfach 800.
1970-
Évente 6 füzet jelenik meg
DM 60.-

CRITICAL REVIEWS IN ANALYTICAL CHEMISTRY

Guildford, Surrey, Iliffe
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
§ 56.-

CRITICAL REVIEWS IN ENVIRONMENTAL CONTROL

Guildford, Surrey, Iliffe
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
§ 56.-

CRITICAL REVIEWS IN FOOD TECHNOLOGY

Guildford, Surrey, Iliffe
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
§ 56.-

CRITICAL REVIEWS IN SOLID STATE SCIENCES

Guildford, Surrey, Iliffe
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
§ 56.-

ELEKTRONIK-INDUSTRIE

Heidelberg, 699, Elektro-Welt Verlag,
Wickenstrasse 3, Postfach 727
1970-
Kéthavonta megjelenő kiadvány
DM 24.-

HANDLING AND PROCESSING. SCRAP

London W 1, Gillow House,
5 Winsley Street
1970. April-
Havonta megjelenő kiadvány
£ 4/-/-

*HOTEL AND RESTAURANT CATERING

London EC 4, Practical Press Ltd.,
1 Dorset Buildings, Salisbury Square
1970-
Havonta megjelenő kiadvány
£ -/70/-

*INDIAN JOURNAL OF PURE AND APPLIED MATHEMATICS

New Delhi 1, National Institute of Sciences of India,
Bahadur Zafar Marg
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
\$ 12.-

*INDUSTRIAL MANAGEMENT

London SE 1, Business Publications Ltd.,
Mercury House, Waterloo Rd.
1970-
Havonta megjelenő kiadvány
£ 6/-/-

*JOURNAL DE PHARMACOLOGIE

Paris 6e, Masson et Cie,
75 bd. Saint Germain
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
Fr 141.-

THE JOURNAL OF AUTOMOTIVE ENGINEERING

London SW 1, The Institution of Mechanical Engineers,
Westminster, 1 Birdcage Walk
1970-
Évente 11 füzet jelenik meg
£ 5/-/-

JOURNAL OF PURE AND APPLIED ALGEBRA

Amsterdam, North Holland
1970. September-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
\$ 20.-

LABO

Darmstadt, 6100, Hoppenstedt Wirtschaftsverlag GmbH,
Havelstrasse 9, Postfach 4006
1970-
Havonta megjelenő kiadvány
Ár ismeretlen

LANGUAGE AND AUTOMATION

Washington D.C., 20036, Center of Applied Linguistics
Controller's Office,
1717 Massachusetts Ave N.W.
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
\$ 10.-

LE MANAGEMENT

E 5648

Paris 8e,
25, rue de Berri
1970-
Havonta megjelenő kiadvány
F. 100.-

OECD FINANCIAL STATISTICS

Organisation for Economic Co-operation and Development
Paris 16e,
2, rue André-Pascal
1970 June-
Évente megjelenő kiadvány
\$ 26.-

+PHYSIK IN UNSERER ZEIT

Weinheim/Bergstrasse, D 6940, Verlag Chemie
Postfach 129/149
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
DM 24.-

PRODUCT DESIGN AND DEVELOPMENT INTERNATIONAL

London SW 1,
67/68 Jermyn Street, St. James
1970-
Megjelenés gyakorisága ismeretlen
Gratis

REGIONAL AND URBAN ECONOMICS
Operational Methods

Amsterdam, North Holland
1971-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
\$ 25.-

REPORTS ON MATHEMATICAL PHYSICS

Amsterdam, North Holland
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
\$ 25.-

SYSTEMS SCIENCE

International Journal of Systems Science
London WC 2B 5NF, Taylor and Francis
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
\$ 24.-

*ZEITSCHRIFT FÜR WERKSTOFFTECHNIK

Weinheim/Bergstrasse, D 6940, Verlag Chemie
1970-
Negyedévenként megjelenő kiadvány
DM 28.-

.oOo.

II.

CIMVÁLTOZÁSOK

AUTOMOTIVE ENGINEERING /USA/
78. Vol. 1970. No. 8.-
Előbb: SAE Journal

CURRENT CONTENTS. PHYSICAL AND CHEMICAL SCIENCES /USA/
11. Vol. 1971. No. 1.-
Előzmény: 1. Current Contents. Physical Sciences
2. Current Contents. Chemical Sciences

DE/JOURNAL /USA/
216. Vol. 1970. No. 2.-
Előbb: Domestic Engineering

DOB UND HAKA PRAXIS /NSZK/
5. Jg. 1970. No. 10.-
Előbb: DOB Praxis

INDEX OF ECONOMIC ARTICLES /USA/
8. Vol. 1966. /1969./-
Előbb: Index of Economic Journals

A SELECTED BIBLIOGRAPHY OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE /USA/
1970. Spring-
Előbb: A Selected Bibliography of Documentation and
Information Science

TEXTILIA /O/
46. Anno. 1970. No. 7.-
Előzmény: Fibre e Colori

WIRTSCHAFTSBLATT /NSZK/
1. Jg. 1970. No. 1.-
Előzmény: Industrie und Handelsrevue

s^ss

AZ OMKDK-BAN KÉSZÜLT IRODALOMKUTATÁSOK JEGYZÉKE

Az alábbi felsorolás szakrendben az OMKDK-ban legújabban elkészült irodalomkutatásokat tartalmazza. A zárójelben megadott számok az egyes jegyzékekben közölt adatok számát, valamint a helyrajzi számokat jelentik. A jegyzékekről másolat rendelhető szakirodalmi adatonként 2,- Ft-os áron. Az "annotált" jelzésű bibliográfiák a címen kívül néhány mondatban tartalmi ismertetést /annotációt/ is adnak.

612.84

Látás készség

2 p. /16/ 4437/B/970

612.843.53

Káprázás

3 p. /17/ 4439/B/970

613.472

628.16

614.777

Strandfürdők vizének tisztítása
és forgatása

5 p. /31/ 4242/B/970

613.644

534.292

534.6

625.098

Közlekedési zajok által okozott
halláskárosodás. A zaj típusa
és a hallásvesztés közötti összefüggés meghatározása. A zaj
hatása a járművezetőkre és az u-
tasokra. Az elalvás elleni küzde-
lem lehetőségei /1964-től/.

/Annotált/

21 p. /104/ 4293/B/970

614.848.5

613.648

614.876

Sugárvédelem

9 p. /54/ 4322/B/970

615.412.1

661.122

Gyógyszeripari porok, keverékek
préselhetősége, tablettázása és
egyéb tulajdonságai

12 p. /78/ 5001/B/970

615.412.3

Gyógyszeripari granulátumok jel-
lemzői. Granulálás és filmbevonás

7 p. /43/ 4298/B/970

615.412.8

615.415.7

Kemény- és lágyszselatin kapszulá-
zás a gyógyszeriparban

5 p. /39/ 4297/B/970

615.453.6
615.412.6
615.412.8

Hagyományos, gyors és filmdra-
zsirozási eljárások a gyógyszer-
iparban

7 p. /49/ 4323/B/970

620.193.001.33
621.317.727.1
669.018.8
543.257.1

Fémek korróziós hajlamának vizs-
gálata potenciometrikusan. Szer-
kezeti anyagok osztályozása a
korróziós hajlam alapján /1960-
tól/.

/Annotált/
78 p. /205/ 4269/B/970

620.197
620.193

Fémek korróziója és annak megelő-
zése

17 p. /121/ 4348/B/970

621.039.548

Atomreaktorok fűtőelemeinek újra-
feldolgozási eljárásai

9 p. /57/ 4292/B/970

621.317.785.002.2

Villamos fogyasztásmérők és azok
gyártása 2. rész

14 p. /77/ 4227/B/970

621.357
658.21

Galvanizáló ipar, galvánüzem te-
lepitése, technológiai berendezé-
sek, fűrdőtechnológia

22 p. /163/ 4252/B/970

621.36
631.17
631.588.1
531.53

Villamos hőtechnika a mezőgaz-
daságban

10 p. /64/ 4318/B/970

621.372.2.001.2
621.372.001.2

Elektromos áramkörök nem lineá-
ris elemzése /angol, orosz nyelv-
vű irodalom/

8 p. /46/ 4238/B/970

621.374.5
621.377.622.25

Impulzuskélesztető áramkörök
/fővezetőkkel megvalósított áram-
körök/

6 p. /34/ 4213/B/970

621.396.61.078

Felügyelet nélküli adóberendezé-
sek

4 p. /20/ 4302/B/970

621.396.67.029.55

Rövidhullám antennák, antenna-
rendszerek és kapcsolómátrixok

7 p. /43/ 4312/B/970

621.396.712
534.76
681.84.087.7

Stereo adástechnika

3 p. /15/ 4311/B/970

621.396.712.029.55
621.396.61

Rövidhullámu kommunikációs adó-
berendezések
4 p. /17/ 4326/B/970

621.396.712.029.55

Rövidhullámu műsorszoró adóbe-
rendezések
3 p. /12/ 4310/B/970

621.396.712.029.6

URH adástechnika
5 p. /26/ 4325/B/970

621.397.23

TV átjátszó-berendezések
6 p. /30/ 4307/B/970

621.397.61
621.397.13
621.397.132

TV adóberendezések /fekete-fe-
hér és színes/
6 p. /36/ 4308/B/970

621.433-623.3/.4

Propán-bután gázzal működő mo-
torok, ilyen motorokkal üzeme-
lő járművek
4 p. /19/ 4346/B/970

621.643.4
696.2

Gázcső-kötések technológiája
/Annotált/
5 p. /20/ 4231/B/970

621.746.047.713.1

Folyamatos öntés hűtővízszükség-
lete
/Annotált/
7 p. /24/ 4319/B/970

621.746.047.713.1

A folyamatos öntés hűtési prob-
lémái
12 p. /63/ 4320/B/970

621.771
621.785
669.15-194

Nemesacélok hengerlése /blokkso-
ri kivételével/ kikészítése, hő-
kezelése
7 p. /49/ 4212/B/970

621.771.012
621.771.06

Egyszurásos hengercsor
5 p. /32/ 4211/B/970

621.772.4
621.924.57
621.9.047.048

Tartályok belső csiszolása mecha-
nikus, elektrokémiai, kémiai, va-
lamint ultrahangos és vibrációs
eljárással
4 p. /28/ 4321/B/970

621.774.36

Mannesmann-rendszerű csőnyújtó-
hengerlés. /Pilgerelés/
4 p. /23/ 4222/B/970

621.787.6
621.7.025

Mechanikus revétlenítés, különös tekintettel a drótsörét-szórásos módszerre
7 p. /43/ 4431/B/970

621.86.062

Vákuumos tehermegfogó szerkezetek
/Annotált/
7 p. /25/ 4393/B/970

621.87

Acélszerkezetű és kötélدارuk.
/Annotált/
289 p. /1085/ 4299/B/970

621.882.5

Előfeszített csavarkötések
4 p. /17/ 4235/B/970

621.923.77

Görgős egyengetés /Görgőzéssel egyengető gép konstrukciójához/
6 p. /30/ 4250/B/970

624.154

Cölöprácsos alapozás
5 p. /29/ 4316/B/970

628.112.3
556.332.63

Talajvizdusítás
7 p. /38/ 4228/B/970

